

ГОД. XX.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 14.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Издави за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПРОСЛАВА ПЕДЕСЕТОГОДИШЊЕГ РАДА ИВАНА ПЛ. ЗАЈЦА.

У суботу 2. и у недељу 3. марта о. г. била је у хрватском народном позоришту свечана представа у прославу педесетогодишњег уметничког рада Ивана пл. Зајца. Кад је музика отсвирала увод у оперу Зајчеву; „Бан Легет,“ ступила је на позорницу глумица М. Ружићка — Строцијева и поздравила је слављеника песмом, коју је саставио песник А. Харамбашкић и која се завршује овако: „Али за то њега слави Хрватска нам дивна мати, Дајући му што најлепше, Мајка може чеду дати: Од милина, Свога сина венцем своје непролазне захвалности овенчава, Па му кличе још за жива: Слава Зајцу, вечна слава!“ За тим су отпевала певачка друштва: „Меркур,“ „Слога,“ и „Застава“ Зајчеве песме; „Домовина“ и „Црногорац Црногорки,“ а гђа Бриклова отпевала је Зајчеве песме: „Остављеној“ и „Домовини и љуби.“ Иза тога дошле су четири слике из Зајчеве опере: „Зрпњски,“ у којима су суделовали: Круп, Хофер, Дескашев, Теркуци, Антон и Лесћка. На позорници било је намештено попросје слављениково, окићено красним цвећем.

21. фебруара ове године довршило се четврт века како је Зајц први пут ступио пред загребачку публику као композитор и капелник. Давала се његова опера „Месечница“. Загребчани поздравеше бурним плеском уметника, о ком се глас био пронео већ у Милану и Бечу.

Иван пл. Зајц родио се 3 августа 1834. на Реци од оца Ивана. И његов је отац био музичар па је као капелник 45. регименте пошао најпре у Задар, а онда дође 1833. на Реку, где је 22 године био управитељем гласбенога института и капелником оркестра речкога.

До г. 1849 остаде Зајц на речкој гимназији. По наговору неких професора посла отац Ивана

на милански конзерваторијум. Директор тога завода беше онда Роси. Њему се представи Зајц, и Роси на брзо упозна таленат његов.

Роси му буде професором драматске музике, Монденити композиције, Ронкети контрапункта, а Мазукато инструментације.

Од новембра 1849 до октобра 1855. беше Зајц на конзерваторији. Месеца септембра исте године сврши науку своје с веома лепим успехом, па буде до два пута награђен првом наградом.

Зла је срећа хтела, да су баш у то време умрли Зајчеви родитељи, па се он брзо пресели на Реку, постаде капелником градскога позоришта и техничким директором у филхармоничком институту. До 1861. г. сврши три опере, које беше већ у Милану замислио. То су: „Амелија,“ „Заручница месинска“ и „Аделија.“ Прва од тих опера буде примљена с великим ентузијазмом, али млади многохвањени уметник оболи после овога тријумфа, па одлежа читавих осам месеца. Кад се придже, — не беше више његових заштитника, а да нађе боље место, пође г. 1862. у Беч. Ту почиње нов период његова стварања, који траје све до г. 1870.

У „Карлтеатру“ потражи директора Лемана, па му понуди своју оперу: „La festa da ballo.“ „Карлтеатар“ дође под бубањ, а Зајц остаде и опет осамљен. С помоћу свога земљака Супеа добије место код „Ке-театра.“ Уговор буде утврђен, а Зајц преда управи своју оперету: „Момци на брод.“ Већ је било све приправно, да се оперета даје, кад једне вечери изгори позориште, а с њиме и Зајчева партитура. Срећом је Зајц свој концепат задржао код куће.

Тек 15. децембра 1863. на послетку приказана је у „Карлтеатру“ Зајчева оперета: „Момци на брод.“

У Бечу је Зајц новим смером забродно, под утецајем оперета Сулеових и Офенбахових. Читави низ лаких дражесних оперета Зајчевих пише на глас не само у Бечу него и у Чешкој па у Немачкој. „Фиделио“, „Лазарони“, „Мрачњаци“, „Боасиска вештица“, „У Меку“, „Месечарка“, „Отмица Сабљанака“, „Састанак у Швајцарској“, „Жупни суд“, „У нови свет“, „Девојачки снови“, „Два брата и две сестре“, и напоследку „Стрелац од Потленштајна“, — све су те оперете писане за „Карлтеатар“,

а „Мајстор Пуф“ за „Theater an der Wien.“
 Године 1864. упозна се Зајц с Дежманом и Шеноом, па онда с професором Марковићем, Захаром и Прерадовићем. Код Зајца би се састајали, а утецај њихов на брзо се показа, кад је Зајц 1866. у славу 300-годишњице битке код Сигета саставио „Задњи час Зрињског“ (У бој!), па после „Вечер на Сави“ (1867.), велику кантату „Источна зора“ и „Кад“ (1868.) а на последку „Боже живи“ (1869.)

(Свршће се.)

И С Т И Ж И

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Нора.“ Позоришна игра у три чина, од Хенрика Ибзена, превео М Шевић. Приказана први пут 21. фебруара (5. марта) о. г.

Приликом представе „Норе“ истицаху се три врло занимљиве појаве: дело, мишљења с њему и приказ. Нема сумње, да је норвешки песник произвео приличан преврат у драмској књижевности; он је у својим делима напустио не само уобичајене предмете већ и уобичајен начин. То је новина, какве до сад није било у тој књижевности, али та је, и ако постепено, ипак освојила све савремене позорнице. Опозиција, која се одмах у почетку јавила, није умукла ни дан данас; њојзи су још увек загонетни предмети и карактери а начин је не задовољава никакo. С друге стране је опет одушевљење било тако снажно, да и није водило рачуна о бизарностима пишчевим, већ их је прихватило онако, какве су слутећи, да писац на крају крајева ипак има право. Истина ће бити, као обично, у средини. Ако писац и није заслужио онакву опозицију, није ни онакво одушевљење, а то се види из тога, што мислиоци, који се не дају одмах навести ни на једно ни на друго, дела његова данас проучавају са неком душевном насладом, која је свакако успех пишчевих назора а можда и његова начина. Фини су то залогаци за душу и за разум, које нам Ибзен нуди, ваља их дакле смотрено и опробати.

Ибзен хоће, по мишљењу многих критичара, да прикаже своја начела о друштвеном стању у опште а са применом на садашње стање то. Њега не задовољава ово последње те би хтео да га преобрази. Но он зна, да жива реч а особито примери јаче утичу на људе него писмене посланице; с тога је изабрао позорницу, да с ње проповеда оно, што хоће. Он управо и не каже, што хоће, бар га не показује; али

нам каже и показује оно, што не би хтео да је. Он нам дакле приказује друштво и живот у њему онако, какво је, али какво не би требало да је. Конкретним примерима хоће он да садашње назоре о животу, васпитању и моралу доведе некако ad absurdum. То је да како велики задатак, али је писац ипак доживео радост, да у отаџбини својој наилази на добру вољу, да га тамо и слушају па и слушају. А то је успех, који се не може довољно оценити.

И „Нора“ је такво дело. И ту хоће он примером да покаже, какво је друштвено васпитање а какво не би требало да је. Језгро тога дела, оно дакле, што би писац управо хтео, изнео нам је у току игре, примером, а на крају нас обавештава, зашто је оно све баш морало тако и бити. Нора нема искуства, то је увидела својим чином; хоће да га стече. Она не зна, шта је религија, олако је васпитана; хоће да дође сама до неког убеђења. Она нема ни савести; бар не зна шта је то. Она не разуме друштво у ком живи; хоће да га упозна, хоће да види, ко има право, друштво или она. Она више не љуби ни мужа свог, преварпла се у њему, један тренутак, један чин његов отворио јој очи. Она не ће више ни за децу да зна, чула је од мужа да није способна, да их добро васпитава. Она је до сад била лутка, у очевој руци мала, у мужевљевој велика, а деца беху опет њене лутке; то им је био брак — а тако не може, не сме више бити. За то хоће да остави и мужа и децу и положај и све, све, што је до сад било с њоме ма у каквој свези. Она и оде. Можемо ли је осудити? Не, ми је морамо жалити као што жалимо сваког, који се разуври. При поласку вели мужу на питање, зар ће он увек остати туђин према њој: ако се догоди оно, што је најчудноватије, како би њихов међусобан живот могао бити брак одиета. „Нај-

чудноватије?!“ вели муж а зрак наде сине у њему, као што вели опаска пишчева.

Али шта би било то „најчудноватије“? То је последња реч у делу и ми премишљамо и нехотице, шта би управо то могло, шта ли требало да је. Да ли можда измира кад тад? Но хоће ли Нора доћи до сазнавања свега оног, до чега мисли да дође? Па кад би она и дошла до тог, да ли би нашла и мужа свог преображеног? Знак питања и опет знак питања.

На та питања покушавало се у некој дружини, да се одговори. Један члан дружине, доктор медицине, узео је „Нору“ са становишта пишчевог, држећи писца за поборника социјализма, који у склопу и начину данашњег друштва не види ничег доброг, те жели то друштво да преобрази. У Норина уста је, вели, писац и метнуо у неку руку начин, како би тај преображај од прилике имао бити; но правом представнику данашњег друштва, Роберту Хелмеру, Норином мужу, не долази тај начин до свести. Зато и оно: „најчудноватије?!“ са знацима питања и усклика.

Други члан дружине, доктор права, оставља писца на страну и узима дело као такво. Њему је дошло у сукоб морално осећање са правним. Са првог гледишта има Нора право што је фалшификовала докуменат, јер је тиме поштедила свога оца на самрти а мужу спасла живот; са другог, правног, гледишта нема опет право, јер фалшиковање је у сваком случају преступ. Нора није на ово друго ни мислила, она и не верује, да нема права да поштеди оца на самрти и да спасе мужа, било сад то ма како. Та они су јој најближи! Она је, као мазно дете, мислила, да јој је допуштено све, дакле и то, уверена још, да чини добро дело. Али кад дознаје, да су закони другојачи него што је она мислила и ако јој не иде у главу, да су у исти мах и добри, кад види, како јој муж о том суди и како би свет о чину њеном судио — она долази у конфликт са самом собом а тај конфликт је гони, да и она буде другојача, већ с тога, што мисли, да је недостатак у њојзи, а и у целини ван ње, у друштву, васпитању, религији, моралу па и закону. Како ли ће се пак то с њоме решити — е, то је опет оно „најчудноватије?!“ са знацима питања и усклика. А да не остаје то „најчудноватије,“ требао је писац драму своју започети тамо, где ју је прекинуо, како бисмо дошли до сазнавања тога „најчудноватијег.“

Трећа занимљива појава је приказ и то приказ гђе *Милке Марковићке* као Норе. Ту већ нема никаквога знака питања. Приказ је био тако чист и јасан, тако природан и неусиљен а опет тако снажан и неодољив, да можда стоји јединствен на позорници нашој. Ни једну црту у различитим менама чудновате нарави Норине није гђа Марковићка пропустила

а да нам је не предочи онако, како то не тражи тренутна ситуација и расположење у њојзи. Ситнице иначе, које нам баш као такве не би ни пале у очи, кад се не би ни изнеле, појентирала је са природном немарношћу, некако са неким неодољивим морањем — ми треба само да се сетимо, какви смо у обичном животу, како се крећемо, како говоримо, како наглашујемо, па ћемо онда разумети и приказ гђе Марковићке. Па ако је било уметнички, изнети обичне и ситније појаве онако какве су у животу, још је можда већа уметност, у тешким моментима не прећи у театралан патос, већ остати и ту доследан нарави особе, која се приказује. Нора пада из једне крајности у другу а кад је некако на чисто са собом, онда је мирна, јер је нашла сталну тачку, на којој ће од сад да стоји. Таква је била гђа Марковићка; за њу ситнице нису биле ситнице а крупним моментима опет није дала, да отму над њом маха, те да се пусти у колосек шаблонске театралности. То је тешко, врло тешко, али нама никако није изгледало, да је то било и њојзи тешко. А ту лежи. Па као год што ни песничко дело не сме одати, како је било песнику у доба стварања, тако не сме ни глумачка игра одати, како је глумцу у доба приказа. Као што рекох, тешко је и једно и друго, али не сме изгледати да је тешко. Учини ли се тако, онда је и постигнута права цел и ми вољно признајемо онда вештину и уметност. Највеће уметнице уврстиле су баш с тога и Нору у свој репертоар, да покажу, како се са привидно малим средствима може учинити много. Гђа Марковићка учинила је то исто и тако исто, и ми вољно и с радошћу, управо с поштовањем признајемо велики успех њене Норе.

Г. *Спасић* у улози Роберта Хелмера није имао толико прилике, да се прикаже. Тек у трећем чину долази и он до радње. Да како, филстарска нарав Хелмерова не да никаквом глумцу, да се истакне, а г. Спасић је разумно остао у тој нарави. О вредном и даровитом глумцу том другом приликом више.

Остале улоге су управо епизодичне, а имале су озбиљне тумаче. Гђа Васиљевићка, г. г. Васиљевић и Душановић имали су их у својим рукама. Споменути нам ваља и слатку дечицу, особито оног малог буцкова, који се за чудо умео наћи.

М. С—ћ.

Ред позоришних представа.

У уторак 28. фебруара (12. марта) *први пуш*: „Брачна срећа.“ Шаљива игра у 3 чина, од Албина Валабрега, превео с француског Си-мо Матавуљ.

Издаје управа срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

14. Представа.

У ДУНЂЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ.

Ван претплате.

У Новоме Саду, у недељу 26. фебруара (10. марта) 1895.

ПРВИ ПУТ:

Ш О К И Ц А.

Позоришна игра у 5 чинова, с певањем и играњем, написао Илија Округић-Сремац, за српску позорницу удесно А. Хаџић, музика од Д. Јенка. — Редитељ: Добриновић.

ОСОБЕ:

Марјан Шокчевић, сељак	—	Лукић.	Момак	—	—	—	—	—	Николић.
Манда, жена му	—	—	—	—	—	—	—	—	Марковић.
Јања, кћи им	—	—	—	—	—	—	—	—	Д. Васиљевићка.
Божо, слуга им	—	—	—	—	—	—	—	—	З. Буринићева.
Љубић-брат, сеоски жупник	—	—	—	—	—	—	—	—	Д. Весичева.
Мандокара, баба	—	—	—	—	—	—	—	—	Ј. Весичева.
Марга, } жене из села	—	—	—	—	—	—	—	—	Тодосић.
Теза, }	—	—	—	—	—	—	—	—	Стефановић.
Петра Влаховић, стражменгар,	—	—	—	—	—	—	—	—	Бакаловић.
граничар	—	—	—	—	—	—	—	—	Жикић.
Стражменгар, вођа патроле	—	—	—	—	—	—	—	—	Илић.
Мата Пропаљца, осечанин	—	—	—	—	—	—	—	—	
Више момака и девојака с гајдашем.	—	—	—	—	—	—	—	—	

— Прва 4 чина збивају се у селу вировитичке жупаније, а пети око Осека. — Доба: 1849.

Свирачки збор варадинске 70. пешачке пуковније свираће ове комаде: 1. „Невен.“ Марш. — 2. „Косово,“ од Д. Јенка. — 3. „Тужни личанин,“ фантазија, од Лангера. — 4. „Смеса словенских песама,“ од Драгуна. — 5. „Из српске шуме и утрине.“ Фантазија, од Чижера.

Ко од наших поштованих претплатника жели своју ложу или своја места и за ову представу задржати, нека изволи ту намеру своју изјавити у књижари браће М. Поповића најдуже до 11 сахата пре подне. Претплатници добијају ложу своју или места своја по претплатној цени.

Улазнице могу се добити у књижари Браће М. Поповића од 9—12 сахата пре подне и од 3—5 сахата после подне у позоришту и после на каси.

Болесна: Ј. Добриновићка.

Почетак тачно у 7¹/₂ свршетак у 10¹/₄ сахата у вече.